

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS
pārbaudes lietā Nr. 2024 – 73- 23BA
Rīgā

12.12.2024.

Nr. 6-6/57

[Personai A]
[e-pasta adrese]

Par bērna tiesībām adopcijas procesā

Tiesībsargs pārbaudes lietas ietvaros ir izskatījis Jūsu iesniegumu (reģistrēts 12.09.2024. ar Nr. 1379) par Jūsu audžuģimenē ievietota bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē ģimenē, kurā sarunvaloda ir krievu valoda, tā pārkāpjot bērna tiesības uz identitātes (tautību, valodu) saglabāšanu. Norādāt, ka, ņemot vērā bērna vecumu (4 gadi) un to, ka bērnam krievu valoda ir pilnībā sveša, tas rada risku un grūtības bērnam iekļauties iespējamo adoptētāju ģimenē.

Uzskatāt, ka pirmsadopcijas procesā ir pārkāptas Jūsu audžuģimenē ievietotā bērna tiesības, jo bāriņtiesas izvairās no savu pienākumu pildīšanas un neievēro korektu adopcijas procesu. Iesniegumā norādīts, ka iespējamo adoptētāju tikšanās reizēs ar bērnu [bāriņtiesa A] nav piedalījusies, izņemot pirmo tikšanās reizi, kad bāriņtiesas darbiniece aizgājusi neilgi pēc iespējamo adoptētāju un bērna iepazīšanās.

Lūdzat tiesībsargu izvērtēt, vai tiek ievērotas bērna tiesības adopcijas procesā.

Tiesībsarga funkcija ir veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību, sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu un sekmēt, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un atbilstoši labas pārvaldības principam. Tiesībsarga kompetencē ir pārliecināties, vai valstī ir izveidots tiesību aizsardzības mehānisms un vai tas darbojas efektīvi.¹

¹ Tiesībsarga likuma 11. pants.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 2. un 3. punktā noteikto tiesībsargs izskata sūdzības par bērna tiesību pārkāpumiem, īpašu uzmanību pievēršot valsts vai pašvaldību iestāžu un to darbinieku izdarītajiem pārkāpumiem, un iesniedz priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu.

Situācijas vispusīgai izpratnei tiesībsargs lūdza informāciju Labklājības ministrijai, [bāriņtiesai A] un [bāriņtiesai B].

Izvērtējot pārbaudes lietā esošos dokumentus un informāciju kopsakarā ar tiesisko regulējumu, sniedzu šādu atzinumu.

[1] Faktiskie apstākļi

2022. gada vasarā Jūsu audžuģimenē ievietoja meiteni, gadu un 11 mēnešus vecu. 2024. gada pavasarī bērna vecākiem ar tiesas spriedumu tika atņemtas aizgādības tiesības. Bērns kļuva juridiski brīvs. Informācija par bērnu kā adoptējamu tika iekļauta Adopcijas reģistrā Labklājības ministrijā. Audžuģimene neizvēlējās izmantot prioritārās tiesības adoptēt bērnu, jo piekrita bērna adopcijai citā ģimenē. Augusta sākumā [bāriņtiesa A] informēja audžuģimeni, ka iespējamie adoptētāji vēlas iepazīties ar bērnu, lai uzsāktu adopcijas procesu. Bāriņtiesa nodeva audžuģimenei iespējamo adoptētāju kontaktus, informēja par obligāto tikšanās reižu skaitu. Uz audžuģimenes lūgumu bāriņtiesai piedalīties bērna un iespējamo adoptētāju tikšanās reizēs bāriņtiesa norādījusi, ka tas nav obligāti. Iespējamie adoptētāji līdz lēmuma par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē tikušies četras reizes uz dažām stundām. Ar [bāriņtiesas B] lēmumu bērns 2024. gada augusta beigās nodots pirmsadopcijas aprūpē iespējamiem adoptētājiem, kuru sadzīves saziņas valoda ir krievu valoda. Lai gan bērnam nebija izveidojušās uzticības attiecības ar adoptētājiem, piesaistot psiholoģi, bērns tika aizvests uz adoptētāju dzīvesvietu, pienācīgi nesagatavojot bērnu saudzīgai pārejai uz jaunu ģimeni.

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 17. panta 10. punktā noteikto, ka bāriņtiesa pārstāv audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības, audžuģimenē ievietotā bērna juridiskais pārstāvis ir [bāriņtiesa A].

Saskaņā ar Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumu Nr. 667 „Adopcijas kārtība” (turpmāk – MK noteikumi Nr. 667) 39. punktu lēmumu par adoptējamā bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē pieņem adoptētāja deklarētajai dzīvesvietai atbilstošā bāriņtiesa, konkrētajā gadījumā – [bāriņtiesa B].

[2] Bērna tiesības uz identitāti adopcijas procesā

[2.1] Tiesiskais regulējums

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta pirmajā un otrajā daļā noteikts, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras. Visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses. Šīs personas ievēro bērna labākās intereses visās darbībās, kas tieši vai netieši skar vai var skart bērnu: 1) novērtējot jebkuru ar bērnu saistītu gadījumu; 2) rīkojoties jebkādā ar bērnu saistītā lietā; 3) pieņemot jebkuru lēmumu saistībā ar bērnu.

Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencijas 8. pantā ir noteikts, ka dalībvalstis apņemas respektēt ikviena bērna tiesības aizsargāt savu identitāti, tostarp pilsonību, vārdu un ģimenes saites, kā paredzēts tiesību aktos, nepieļaujot nelikumīgu iejaukšanos. 20. panta trešajā daļā noteikts, ka, apsverot visas iespējas bērna alternatīvajā aprūpē, arī adopcijā, ir jāņem vērā bērna audzināšanas vēlamā pēctecība un viņa etniskā izcelsme, reliģiskā un kultūras piederība, kā arī valoda.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 8. panta otrajā daļā noteikts, ka bērnam ir tiesības uz savas identitātes saglabāšanu.

Civillikuma 172. panta pirmā un otrā daļa nosaka, ka adoptētais kļūst par adoptētāju ģimenes locekli, un adoptētājs iegūst tiesības īstenot aizgādību. Adoptētajam var piešķirt adoptētāju uzvārdu atbilstoši Civillikuma 151. panta noteikumiem. Adoptētājs var lūgt adoptējamā uzvārdam pievienot savu uzvārdu, izņemot gadījumus, kad adoptētajam vai adoptējamam jau ir dubults uzvārds. Ja adoptējamā vārds neatbilst adoptētāja tautībai vai ir grūti izrunājams, adoptējamā vārdu atļauts mainīt vai tam pievienot otru vārdu. 151. pantā noteikts, ka bērna uzvārdu nosaka pēc vecāku uzvārda.

Civillikuma 168. pants nosaka, ka adopciju nedrīkst aprobežot ne ar kādiem nosacījumiem vai termiņiem.

2004. gada 27. janvāra Ministru kabineta noteikumu Nr.49 „Labklājības ministrijas nolikums” 5.2.¹⁴ apakšpunktā noteikts, ka Labklājības ministrija nodrošina adoptējamo bērnu un adoptētāju uzskaiti adopcijas reģistrā, sniedz informāciju adoptētājiem par adoptējamiem bērniem un izsniedz norīkojumus adoptētājiem.

[2.2] Faktiskā situācija

Labklājības ministrija (turpmāk – Ministrija) informējusi², ka, organizējot audžuģimenē ievietota bērna adopcijas procesu, Ministrijas rīcībā nebija dokumentāli apliecināta informācija, ka adoptētāju, kuru pirmsadopcijas aprūpē un uzraudzībā atrodas bērns, saziņas valoda ģimenē ir krievu valoda. Adopcijas procesa organizēšanas ietvaros konkrētā adoptētāja ar Ministriju komunicējusi latviešu valodā (gan mutvārdos, gan rakstveidā). Ministrija paskaidrojusi, ka adopcijas reģistrā iekļaujamais datums par adoptētājiem nosaka Ministru kabineta 2022. gada 1. februāra noteikumi Nr. 81 “Adopcijas reģistra noteikumi” (turpmāk – MK noteikumi Nr. 81). Atbilstoši datu apjomam, ko paredz minētie noteikumi, adopcijas reģistrā atrodas informācija par adoptētāju valstisko piederību un tās veidu, proti, konkrētajā gadījumā adopcijas reģistrā atrodas informācija, ka bērna adoptētāji ir Latvijas pilsoņi.

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 57. pantā noteikto bērnu ir tiesīgs adoptēt Latvijas pilsonis, nepilsonis vai ārzemnieks, kam ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja Latvijā.

Saskaņā ar MK noteikumos Nr. 81 paredzēto kārtību, kādā adoptējami bērni, Ministrija, saņemot no bāriņtiesas informāciju, ka persona atzīta par adoptētāju, [...] iekļauj to reģistrā. Ministrija adoptētājam informāciju par adoptējamajiem sniedz, tiklīdz kļūst zināms, ka adoptējamam bērnam tiek meklēti adoptētāji Latvijā. Sūtot ziņas par adoptējamu bērnu, adoptētājiem tiek norādīta bāriņtiesas vai bērnu aprūpes iestādes sniegtā bērna raksturojoša informācija, tajā skaitā bērna saziņas valoda, kā arī citas ziņas, kas skar bērna intereses vai var ietekmēt adopcijas procesa veiksmīgu norisi, vai faktori, kas adoptētājam jāņem vērā, uzsākot bērna adopcijas procesu. Minētā informācija palīdz adoptētājam pieņemt lēmumu par vēlmi iepazīties ar konkrēto bērnu, kā arī izvērtēt savas potenciālās iespējas uzņemties bērna aprūpi ilgtermiņā (tajā skaitā nodrošināt bērna vajadzības un pēc iespējas respektēt viņa individualitāti, spējas un intereses). Ja adoptētājs vēlas personīgi iepazīties ar adoptējamo bērnu, Ministrija [...] sagatavo atļauju adoptētājam personīgi iepazīties ar adoptējamo bērnu.

Konkrētajā gadījumā [bāriņtiesa B] atzinusi laulātos, kas ir Latvijas pilsoņi, par piemērotiem adoptētāja statusam un, veicot viņu atbilstības izvērtēšanu, nav konstatējusi riska faktorus, kam būtu ietekme uz potenciālā adoptējamā labklājību un pilnvērtīgu attīstību laulāto ģimenē. Ievērojot minēto, kā arī, pamatojoties uz normatīvajos aktos paredzēto adopcijas kārtību,

² Labklājības ministrijas 2024. gada 1. oktobra vēstule Nr. 33-2-01/94.

Ministrijai nebija pamata adoptētājiem nesniegt informāciju par konkrēto adoptējamo bērnu, kā arī neizsniegt atļauju personīgi iepazīties ar bērnu.

Ministrija norādījusi, ka bērna interešu pienācīga ņemšana vērā nozīmē to, ka bērniem ir pieejama savas valsts un izcelsmes ģimenes kultūra (un, ja iespējams, valoda) un iespēja iegūt informāciju par savu bioloģisko ģimeni saskaņā ar attiecīgās valsts profesionālajiem noteikumiem³.

Ministrijas ieskatā pats par sevi apstāklis, ka adoptētāju savstarpējās saziņas valoda atšķiras no bērna dzimtās valodas, nevar būt par noteicošo pamatojumu, kāpēc adoptētājiem liegt personīgu iepazīšanos ar bērnu, kā arī tiesības īstenot bērna aprūpi un šādu bērna ievietošanu ģimenē automātiski traktēt kā bērna tiesību uz identitāti pārkāpumu. Izprotot un respektējot bērna tiesības uz identitātes saglabāšanu, adoptētāja ģimene, neskatoties uz dzimtās valodas atšķirību, var nodrošināt bērna saiknes saglabāšanu ar savu etnisko piederību (dzimtā valoda, vārds, kultūra, tradīcijas, izcelsme u.c.). Adoptētāju apmācībās, kuras ir obligātas visiem potenciālajiem adoptētājiem, ir integrēts arī bērna identitātes jautājums, lai sekmētu viņu izpratni par bērna attīstības vajadzībām un prasmi atbilstoši reaģēt uz bērna vajadzībām un nodrošināt tās.

Ministrija norādījusi, ka Latvijas Republikas Civillikumā paredzēts, ka bērnu var adoptēt, ja pirms adopcijas apstiprināšanas viņš ir atradies adoptētāja aprūpē un uzraudzībā, un ir konstatēta bērna un adoptētāja savstarpējā piemērotība, kā arī ir pamats uzskatīt, ka adopcijas rezultātā starp adoptētāju un adoptējamo izveidosies patiesas bērna un vecāka attiecības. Tādējādi bāriņtiesai savas kompetences ietvaros ir vērtējams jautājums par to, vai bērna nodošana adoptētāja aprūpē un uzraudzībā atbilst konkrētā bērna interesēm un adoptētāja ģimene spēj nodrošināt bērna vajadzības, pienācīgus dzīves apstākļus un aprūpi bērnam. Jau iepazīšanās periodā, kā arī vēlākā posmā bāriņtiesai ir iespēja novērtēt, kāda ir bērna un adoptētāja tikšanās norise; vai adoptētāji spēj komunicēt ar bērnu atbilstoši viņa vecumam bērnam saprotamā valodā; vai pastāv risks un grūtības bērnam iekļauties iespējamo adoptētāju ģimenē, vai arī pastāv citi būtiski riska faktori, kas var ietekmēt bērna emocionālo labsajūtu ģimenē; veikt pārrunas ar adoptētājiem par bērna identitātes jautājumiem, lai gūtu pārliecību par adoptētāju izpratni un gatavību rīkoties bērna labākajās interesēs un nepieciešamības gadījumā sniegt vajadzīgo atbalstu ģimenei u.c.

Pamatojoties uz Ministrijas rīcībā esošo informāciju, bāriņtiesas ieskatā konkrētā bērna nodošana adoptētāju pirmsadopcijas aprūpē atbilda bērna interesēm, un bērna un adoptētāju tikšanās laikā

³ ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr.14 par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses (2013).

šķēršļi adopcijas procesa turpināšanai netika saskatīti. Bāriņtiesas pilnvaru ietvaros ietilpst vērtēt, vai adopcija konkrētajā ģimenē ir bērna interesēs.

Ministrija norādījusi, ka ir būtiski ņemt vērā, ka gan starptautiskās, gan Latvijas tiesību normas paredz ne tikai bērna tiesības uz identitātes saglabāšanu, bet vienlaikus arī tiesības uz ģimeni, tādējādi nodrošinot bērna pilnvērtīgu attīstību (interesu sadursme). Adopcijas mērķis pirmām kārtām ir aizsargāt bērna tiesības un intereses augt ģimenē. Praksē iespējamās situācijas, kad bērnam, kura dzimtā valoda atšķiras no adoptētāja ģimenes dzimtās valodas, tā ir vienīgā iespēja iegūt pastāvīgu ģimeni. Tostarp Latvijas normatīvais regulējums pieļauj arī ārvalsts adopcijas gadījumus, ja ārvalsts adopcijas process atbilst bērna labākajām interesēm. Tādējādi Ministrijas ieskatā, pieņemot lēmumus adopcijas procesa ietvaros, katra bērna situācija vērtējama individuāli un, ievērojot Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta divi prim daļā paredzēto, nosakot bērna labākās intereses, jāņem vērā ne tikai iespēja nodrošināt bērna identitātes saglabāšanu, bet vienlaikus arī bērnam emocionāli tuvas, pastāvīgas, ģimeniskas attiecības un citus bērna attīstībai un labklājībai nozīmīgus apstākļus.

Ministrija informējusi, ka bērna identitātes jautājums šobrīd ir viens no Ministrijas prioritārajiem jautājumiem adopcijas jomā. Aktualizējot bērna tiesību uz identitāti nozīmīgumu, Ministrija izstrādājusi un 2024. gada 10. septembrī stājušies spēkā grozījumi MK noteikumos Nr. 667, kas paredz, ka bāriņtiesa personas piemērotības adoptētāja statusam izvērtēšanas laikā noskaidro personas viedokli par bērna tiesībām zināt savu izcelšanos, adopcijas fakta atklāšanas nozīmīgumu bērnam. Paredzēts, ka bāriņtiesa, noskaidrojot personas viedokli, nepieciešamības gadījumā veic arī pārrunas ar adoptētājiem par bērna identitātes un tās atklāšanas jautājumiem, sniedzot konsultatīvu atbalstu un informējot par dažādām atbalsta saņemšanas iespējām. Vienlaikus paredzēts, ka bāriņtiesa arī pirmsadopcijas un, ja nepieciešams, pēcadopcijas laikā pārrunā ar adoptētāju aprūpē nodotā bērna vai adoptētā bērna tiesības zināt savu izcelšanos, kā arī adopcijas fakta atklāšanas nozīmīgumu bērna labvēlīgai attīstībai. Bērna identitātes aizsardzības un tās stiprinošu aktivitāšu īstenošanai, lai sekmētu adoptētāju un potenciālo adoptētāju izpratni par bērna identitāti un tās atklāšanas nozīmīgumu bērna labvēlīgai attīstībai.

[bāriņtiesa A] informējusi⁴, ka Labklājības ministrijas 2024. gada 1. augusta norīkojumā par personīgu iepazīšanos ar adoptējamu bērnu nav norādīta adoptētāju ģimenes saziņas valoda.

⁴ [Bāriņtiesas A] 2024. gada 1. oktobra vēstule Nr. 102-1.11/1874.

[Bāriņtiesa B] informējusi⁵, ka bērna potenciālie adoptētāji ir Latvijas pilsoņi, un gan viņi, gan viņu ģimenes locekļi brīvi pārvalda latviešu valodu. Komunikācijas laikā ar bāriņtiesu un dzīves apstākļu pārbaudes laikā visi ģimenes locekļi komunicēja latviešu valodā. Izvērtējot adoptētāju statusu, nebija nepieciešamība padziļināti vērtēt adoptētāju latviešu valodas spējas, jo par šīm spējām neradās šaubas, kā arī psihologa atzinumā norādīts, ka adoptētājiem piemīt labas komunikācijas spējas. Bāriņtiesai nevienā brīdī nav radušās aizdomas, ka ģimenē ikdienā ar bērnu komunikācija notiktu svešvalodā. Arī dzīves apstākļu pārbaudes laikā pirms un pēc bērna nodošanas pirmsadopcijas aprūpē konstatēts, ka ģimenē visi pārvalda latviešu valodu un runā latviešu valodā.

Savukārt [bāriņtiesa A] norādījusi, ka 2024. gada 21. augustā sarunā pa telefonu audžuģimene, kura piedalījās bērna un iespējamo adoptētāju tikšanās reizēs un komunicēja ar viņiem, norādījusi uz savām bažām saistībā ar krievu valodas lietošanu iespējamo adoptētāju ģimenē.

No abu bāriņtiesu sniegtās informācijas nav konstatējams, ka pēc audžuģimenes informācijas būtu sekojusi bāriņtiesu rīcība, lai novērstu jebkādas šaubas par saziņas valodu ģimenē.

[2.3] Secinājumi

1. Ne MK noteikumos Nr. 81, ne citās tiesību normās, kuras regulē adopcijas kārtību Latvijā, nav noteikts, ka adopcijas reģistrā ir jāiekļauj ziņas par adoptētāju saziņas valodu ģimenē un tautību, ne arī par adoptējamā bērna saziņas valodu un tautību. Tas norāda, ka minētajiem identitātes elementiem, t.sk. bērna etniskai izcelsmei, netiek pievērsta pietiekama vērība adoptējamā bērna un iespējamo adoptētāju savietojamībai. Ja minētā informācija nav ietverta Adopcijas reģistrā, Labklājības ministrijai jau sākotnēji - uzsākot adopcijas procesu un informējot iespējamus adoptētājus par adoptējamo bērnu - nav iespējams labākajā veidā nodrošināt bērna tiesības uz identitāti saglabāšanu.

Jāatzīmē, ka attiecībā uz informācijas saturu par audžuģimenēm Ministru kabineta 2018. gada 4. septembra noteikumos Nr. 563 "Audžuģimeņu informācijas sistēmas noteikumi" ir noteikts, ka audžuģimeņu informācijas sistēmā tiek iekļauta informācija par audžuģimenes saziņas valodu ģimenē un tautību.⁶ Tātad nepieciešamība pēc minētās informācijas ir un tāda tiek iegūta bērna ievietošanai audžuģimenē, lai labākajā veidā nodrošinātu bērna savietojamību ar audžuģimeni. Savukārt pirms bērna ievietošanas audžuģimenē bāriņtiesai ir pienākums sagatavot

⁵ [Bāriņtiesas B] 2024. gada 29. oktobra vēstule Nr. 1-10/24/1834.

⁶ Ministru kabineta 2018. gada 4. septembra noteikumos Nr. 563 "Audžuģimeņu informācijas sistēmas noteikumi" 5.10. un 5.2.5. apakšpunkts.

rakstisku informāciju, kas jāņem vērā, lai audžuģimene varētu bērnu aprūpēt.⁷ Minētajā informācija būtu jānorāda bērna saziņas valoda un tautība.

Secināms, ka adopcijas reģistrā būtu iekļaujamas ziņas par bērna un adoptētāju saziņas valodu ģimenē un tautību, ar mērķi pēc iespējas labākā veidā nodrošināt bērna tiesības uz identitāti adopcijas gadījumā.

2. Nav šaubu, ka iespējamo adoptētāju statuss ir pietiekami izvērtēts un viņi atbilst normatīvajos aktos noteiktajiem kritērijiem, lai adoptētu bērnu. Tāpat nav šaubu, ka personām, kuras ir Latvijas pilsoņi, ir jāpārvalda latviešu valoda un tā jāizmanto saziņā ar valsts un pašvaldību iestādēm. Tomēr saziņas valoda ģimenē nav tas pats, kas valsts valodas lietošana valsts un pašvaldību iestādēs. Cittautieši ģimenē un savstarpējā neoficiālā saziņā ar citiem savas tautības pārstāvjiem var lietot savu dzimto valodu, baudīt savu kultūru, saglabāt etnisko piederību savai tautai.

Adopcijas mērķis ir nodrošināt konkrētam bērnam harmonisku dzīves vidi, ģimeniskas attiecības pie personām, kuras spēj bērnam tādu radīt, nevis nodrošināt ģimenei konkrētu bērnu – bērna interešu un tiesību ievērošana prevalē pār personu vēlmi adoptēt bērnu.⁸

Jāņem vērā, ka adopcijas procesā bērns daļēji zaudē savu identitāti, jo adopcijas procesā iegūst adoptētāju uzvārdu, dažkārt tiek mainīts arī bērna vārds. Ja adoptētāji un adoptējamais bērns ir vienas tautības, tad tiek saglabāta bērna identitāte attiecībā uz viņa tautību, etnisko piederību, kultūru. Ja bērna tautība nesakrīt ar adoptētāju tautību, tad arī tā tiek mainīta atbilstoši tiesību normām par bērna tautības ierakstu dzimšanas reģistrā. Saskaņā ar Civillikuma 172. panta otrajā daļā noteikto, ja adoptējamā vārds neatbilst adoptētāja tautībai adoptējamā vārdu atļauts mainīt vai tam pievienot otru vārdu, Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 32. panta ceturtajā daļā noteikto, ka bērna tautību saskaņā ar vecāku vienošanos var neierakstīt vai ieraksta bērna radnieku tautību tiešā augšupējā līnijā divu paaudžu robežās, adoptētājiem bērna adopcijas gadījumā ir tiesības mainīt bērna tautību atbilstoši savai tautībai.

Ņemot vērā, ka adopciju nevar aprobežot ne ar kādiem nosacījumiem, ne bāriņtiesa, ne tiesa nevar ierobežot adoptētāju vēlmi mainīt bērna tautību.

⁷ Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumos Nr. 354 "Audžuģimenes noteikumi" 58. punkts.

⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 8. novembra spriedums Lieta Nr. A420256416, SKA-885/2018.

Konkrētajā situācijā pastāv iespēja, ka bērna tiesības uz identitāti netiek nodrošinātas labākajā veidā iepriekš minēto apsvērumu dēļ, ja iespējamo adoptētāju un bērna saziņas valoda ģimenē un tautība nesakrīt.

3. Situācijā, kad adopcijas procesā prioritāri tiek nodrošinātas bērna tiesības uz identitāti, ņemot vērā bērna etnisko izcelšanos, nav saskatāma adoptētāju diskriminācija. Ņemot vērā Latvijas iedzīvotāju etnisko sastāvu, nav pamata uzskatīt, ka adoptētājiem vispār tiktu liegta iespēja adoptēt bērnu. Turklāt pastāv augsta iespējamība, ka viņu ģimenē būtu iespējams adoptēt viņu tautības bērnu, kas būtu atbilstoši tāda bērna labākajām interesēm.

No Ministrijas un bāriņtiesu sniegtās informācijas nav konstatējams, ka konkrētā bērna adopcija viņa tautības adoptētāju ģimenē nebija iespējama un bija izsmeltas visas iespējas. Tikai tādā situācijā bērna nonākšana citas tautības adoptētāju ģimenē būtu prioritāra pār bērna tiesībām uz identitātes saglabāšanu.

Jāpiekrīt Ministrijas paustajam, ka jāņem vērā ne tikai bērna tiesības uz identitātes saglabāšanu, bet vienlaikus arī tiesības uz ģimeni, tādējādi nodrošinot bērna pilnvērtīgu attīstību. Tomēr atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. pantā noteiktajam ikvienā gadījumā bērna vajadzības ir jāvērtē individuāli, lai rastu bērnam labāko risinājumu ilgtermiņā. Bez vecāku gādības palikušam bērnam ir tiesības ne tikai uz ģimeni, bet gan uz tādu ģimeni, kura spēj viņa vajadzības, tai skaitā tiesības uz identitāti, nodrošināt labākajā veidā.

[3] Iespējamo adoptētāju un bērna iepazīšanās, attiecību izveidošana pirms nodošanas pirmsadopcijas aprūpē un audzināšanā

[3.1] Tiesiskais regulējums

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 4. panta otro daļu bāriņtiesa prioritāri nodrošina bērna tiesību un tiesisko interešu aizsardzību.

Bāriņtiesu likuma 17. panta 10. punkts nosaka, ka audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības pārstāv bāriņtiesa.

2024. gada 10. septembrī stājās spēkā grozījumi MK noteikumos Nr. 667, bet, ņemot vērā, ka konkrētā bērna pirmsadopcijas process tika uzsākts pirms minētajiem grozījumiem, tiek norādītas tiesību normas, kuras bija spēkā līdz iepriekš minētajiem grozījumiem.

Noteikumu Nr. 667 32. punkts nosaka, ja adoptētājs vēlas personīgi iepazīties ar adoptējamo bērnu, ministrija divu darbdienu laikā sagatavo norīkojumu par adoptētāja personīgu iepazīšanos ar adoptējamo bērnu. Minēto norīkojumu izsniedz adoptētājam, bāriņtiesai, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, un bāriņtiesai, kura pieņēmusi lēmumu par personas atzīšanu par adoptētāju.

Noteikumu Nr. 667 33. punktā norādīts, ja adoptējamais bērns atrodas audžuģimenē, bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē, adoptētāju iepazīstina ar adoptējamā bērna lietu, bet audžuģimene iepazīstina ar adoptējamo bērnu.

Noteikumu Nr. 667 34. punkts paredz, ja adoptējamais bērns atrodas audžuģimenē, bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, var piedalīties adoptējamā bērna un adoptētāja tikšanās reizē.

Noteikumu Nr. 667 35. punktā noteikts, ka adoptētājs līdz adoptējamā bērna nodošanai aprūpē un uzraudzībā ar adoptējamo bērnu tiek vismaz trīs reizes.

Noteikumu Nr. 667 42. punkts paredz, ka bērns pirmsadopcijas aprūpē ir jāņem ne vēlāk kā mēneša laikā no dienas, kad bāriņtiesā iesniegts iesniegums par adoptējamā bērna ņemšanu pirmsadopcijas aprūpē, izņemot gadījumu, ja adoptējamā bērna interesēm atbilst vēlāka nodošana pirmsadopcijas aprūpē. Līdz adoptējamā bērna nodošanai pirmsadopcijas aprūpē adoptētājs ar viņu regulāri sazinās.

[3.2] Bērnu aizsardzības centra metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par adopciju

Rokasgrāmatā bāriņtiesām 1. sējumā⁹ metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām par adopciju norādīts, ka Bērnu aizsardzības centra ieskatā, bāriņtiesai noteikti būtu jāpiedalās kādā no bērna un iespējamo adoptētāju tikšanās reizēm, it īpaši, ja bērns ievietots audžuģimenē, ņemot vērā to, ka saskaņā ar MK noteikumu Nr. 667 39.punktu bāriņtiesa, kura lems par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē, noskaidro bērna likumiskā pārstāvja – t.i. bāriņtiesas, kura lēmusi par bērna ievietošanu audžuģimenē – viedokli. Atsevišķos gadījumos, ievērojot bērna intereses, nepieciešams ilgstošāks kontaktēšanās periods bērnam ar adoptētāju, ņemot vērā tikšanās laikā novēroto saskarsmi, bērna un adoptētāju emocijas, citus aspektus.

⁹ https://www.bac.gov.lv/sites/bti/files/media_file/rokagrbt_1_02112020.pdf.

Bērnu aizsardzības centrs uzsver, ka iepazīšanās procesā prioritāras ir adoptējamā bērna, nevis adoptētāju intereses. Līdz ar to tikšanās biežums un intensitāte piemērojama katram individuālam bērnam. Nav akceptējams, ka šīs trīs tikšanās formāli notiek trīs dienas pēc kārtas. Adoptētājiem ir jāizprot nepieciešamība pakāpeniski izveidot kontaktu ar bērnu, tajā skaitā, ļaujot bērnam starp tikšanās reizēm pārdomāt arī savu viedokli attiecībā uz pirmsadopcijas aprūpi šajā ģimenē. Iepazīšanās klātienē ar bērnu ir obligāta abiem laulātajiem, ja adoptētāji ir laulātie. Ja adoptētājiem ir bērni, būtiski iepazīšanos ar adoptējamo bērnu nodrošināt visiem ģimenes locekļiem, jo tam, kādas attiecības veidosies adoptējamajam bērnam ar pārējiem ģimenes bērniem, ir ārkārtīgi būtiska loma. Bāriņtiesas lēmums par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē dod tiesības adoptētājam ņemt bērnu pie sevis uz savu dzīvesvietu.

[3.3] Faktiskā situācija

Labklājības ministrija 2024. gada 1. augustā izsniegusi norīkojumu par personīgu iepazīšanos ar adoptējamu bērnu.

[Bāriņtiesa A] informējusi audžuģimeni, ka bērnam ir pieteikušies iespējamie adoptētāji. Audžuģimenei iedoti viņu kontakti, bāriņtiesa informējusi par obligāto tikšanās skaitu, kas viņai jānodrošina. Bāriņtiesa norādījusi, ka tās pārstāvja klātbūtne iespējamo adoptētāju un bērna tikšanās reizēs nav obligāta.

Audžuģimene informējusi, ka iespējamo adoptētāju un bērna tikšanās notika:

- 1) 6. augustā rotaļu laukumā aptuveni četras stundas;
- 2) 10. augustā iespējamo adoptētāju dzīvesvietā aptuveni četras stundas;
- 3) 15. augustā rotaļu laukumā aptuveni trīs stundas;
- 4) 24. augustā [...] pilsētas svētku laikā tikšanās tikai ar vienu no adoptētājiem, aptuveni septiņas stundas. Audžuģimene piedāvājusi adoptētājiem tikties ar bērnu [...], kad meitene apmeklēs psihologu, bet viņi no piedāvājuma atteikušies.

[Bāriņtiesa A] ir piedalījies pirmajā adoptētāju un bērna tikšanās reizē 2024. gada 6. augustā rotaļu laukumā. Bāriņtiesa nav piedalījies visā saskarsmes laikā, jo adoptētāji, audžuģimene un bērns sliktu laikapstākļu dēļ devās uz kafejnīcu. [Bāriņtiesa A] lūdza adoptētājus un audžuģimeni informēt par pirmās tikšanās norisi un turpmāko saskarsmes gaitu, bet ne audžuģimene, ne adoptētāji neinformēja bāriņtiesu par turpmāko saskarsmi.

Audžuģimene norādġjusi, ka trešajā tikšānās laikā, 15. augustā, saņēmusi iespējamo adoptētāju pārmetumus un aizrādġjumus, ka bērns nav sagatavots adopcijai, bērns netiecas pēc viņiem, ir pieļauta pārāk liela bērna pieķeršanās audžuģimenei.

2024. gada 16. augustā iespējamie adoptētāji vērsušies Latvijas Audžuģimeņu biedrības Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra “Dzeguzēns” (turpmāk - Atbalsta centrs “Dzeguzēns”), informējuši par uzsākto adopcijas procesu, saņēmuši konsultāciju par attiecġbu veidošanu ar bērnu. Vēlāk vairākas reizes vērsušies pēc atbalsta, jo bija izveidojušās konfliktējošās attiecġbas ar audžuģimeni.¹⁰

2024. gada 20. augustā [bāriņtiesa B] informējusi [bāriņtiesu A], ka 2024. gada 27. augustā plāno lemt par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē un nodot bērnu pirmsadopcijas aprūpē no 2024. gada 6. septembra. [Bāriņtiesa B] izteikusi bažas par adoptētāju un bērna tikšanos, norādot, ka tikšānās reizē būtu nepieciešams piesaistġt psihologu, kurš izvērtētu situāciju un dotu padomus gan audžuģimenei, gan adoptētājiem. [Bāriņtiesa A] informējusi [bāriņtiesu B], ka ne adoptētāji, ne audžuģimene nav informējusi par saskarsmes norisi, kā arī vērsa uzmanġbu, ka bērns ilgstoši dzġvo audžuģimenē, lġdz ar to bērnam ir izveidojusies piesaiste audžumātei. Pamatojoties uz to, ka ne [bāriņtiesai B], ne [bāriņtiesai A] nav bijis iespējams piedāvāt psihologa pakalpojumu adoptētāju un bērna saskarsmes laikā, [bāriņtiesa A] ierosināja iesaistġt ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrus, kuriem ir sadarbġba ar adoptētājiem un audžuģimeni. [Bāriņtiesa A] informējusi [bāriņtiesu B], ka sazināsies gan ar audžuģimeni, gan ar adoptētājiem, lai noskaidrotu situāciju un lūgs viņiem uzsākt aktġvu sadarbġbu ar ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru, pieaicinot speciālistu saskarsmes laikā, lai sniegtu savu redzējumumu un ieteikumu labākā kontakta veidošanai.¹¹

2024. gada 20. augustā [bāriņtiesa B] sazinājusies ar audžuģimeni un noskaidroja viņas viedokli par iespējamo bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē un bērna saskarsmi ar adoptētājiem tikšānās laikā. Lġdz saziņai adoptētāji ar bērnu bija tikušies četras reizes. Sarunā audžuģimene norādġjusi, ka bērnam esot liela piesaiste viņai, jo citu mammu bērns neatceroties. Audžuģimene ar bērnu bijusi ciemos pie adoptētājiem un ciemošanās laikā meitene jutusies labi. Bērns vēloties, lai audžuģimene visu laiku ir blakus. Audžuģimene norādġjusi, ka lielus šķēršļus nesaskatot, lai neuzsāktu pirmsadopcijas aprūpi. Bāriņtiesa vienoģās, ka audžuģimene sazināsies ar Atbalsta centru “Airġ” Valmierā, kurā atbalsts tiek nodrošināts audžuģimenei un bērnam, un lūgs nodrošināt

¹⁰ Latvijas Audžuģimeņu biedrības Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra “Dzeguzēns” 2024. gada 17. septembra vēstule Nr. 2024/91.

¹¹ [Bāriņtiesas A] 2024. gada 1. oktobra vēstule Nr. 102-1.11/1874.

psihologa pakalpojumu bērnam, lai nodrošinātu, ka bērna pāreja uz jauno ģimeni ir psiholoģiski vieglāka. Saruna tika fiksēta rakstveidā pārskata formā.¹²

[Bāriņtiesa A] 2024. gada 21. augustā pa telefonu sazinājusies ar audžuģimeni, lai noskaidrotu par adoptētāju un bērna saskarsmi, kā arī piedāvātu iespēju izmantot ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra pakalpojumus, piesaistot psihologu saskarsmes laikā. Audžuģimene ir informēta, ka arī adoptētājiem ir izteikts lūgums par speciālista piesaisti saskarsmes laikā. Audžuģimene norādījusi uz savām bažām saistībā ar krievu valodas lietošanu adoptētāju ģimenē, kā arī to, ka adoptētāji, viņasprāt, neizprot bērna īpatnības un neprot iesaistīt bērnu rotaļās, ir piesardzīgi pret bērnu. Audžuģimene norādījusi, ka ir nepieciešams ilgāks laiks un vairāk tikšanās adoptētājiem ar bērnu, lai starp adoptētājiem un bērnu izveidotos tuvākas attiecības un pirmsadopcijas aprūpe iesāktos vieglāk un mierīgāk. Saruna fiksēta Bāriņtiesas 2024. gada 21. augusta telefonsarunas protokolā.

[Bāriņtiesa A] 2024. gada 4. septembrī, jau pēc lēmuma pieņemšanas par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē no 2024. gada 6. septembra, saņēmusi informāciju no audžuģimenes par to, ka pastāv bažas par bērna nodošanu adoptētājiem. Tādēļ pēc [bāriņtiesas A] iniciatīvas 2024. gada 5. septembrī notikusi attālināta starpinstitucionālā sanāksme, kurā panākta vienošanās, ka 2024. gada 6. septembrī bērna nodošanā pirmsadopcijas aprūpē piedalīsies Atbalsta centra "Dzeguzēns", kurā atbalsts tiek nodrošināts adoptētājiem, psihologs.¹³

2024. gada 5. septembrī starpinstitucionālās sanāksmes dalībnieki konstatējuši, ka adoptētājiem izveidojušās konfliktējošas attiecības ar audžuģimeni, komunikācija ir apgrūtināta. Atbalsta centrs "Dzeguzēns" ir sniedzis psihologa konsultācijas adoptētājiem ar mērķi palīdzēt bērnam ātrāk izveidot kontaktu ar iespējamiem adoptētājiem. Ieteikts psihologam piedalīties nākamajā tikšanās reizē vai pie bērna nodošanas iespējamiem adoptētājiem pirmsadopcijas aprūpei, jo psihologs turpinās darbu ar iespējamo adoptētāju ģimeni, kad bērns būs pirmsadopcijas aprūpē.

[Bāriņtiesa A] ieteikusi vērot tikšanās gaitu un iespējams vēl nodrošināt vairākas tikšanās, kamēr bērns pierod pie iespējamiem adoptētājiem. Visas iesaistītās puses piekrita, ka tikšanās reizē tiks ņemtas vērā bērna intereses. Pārrunu rezultātā panākta šāda vienošanās. 2024. gada 6. septembrī plkst.10.00 bērnu rotaļu laukumā notiks tikšanās, kurā piedalīsies arī psihologs. Tikšanās laikā tiks veicināta bērna saskarsme ar adoptētājiem. Ja situācija būs labvēlīga un bērns piekritīs braukt līdz

¹² [Bāriņtiesas B] 2024. gada 29. oktobra vēstule Nr. 1-10/24/1834.

¹³ [Bāriņtiesas A] 2024. gada 1. oktobra vēstule Nr. 102-1.11/1874.

adoptētājiem (ciemoties, ilgāk pavadīt laiku vai kā tml.) , tad tas tiks darīts. Audžuģimenei jā sagatavo drēbes un citas nepieciešamās lietas, ja bērns brauc pie adoptētājiem.¹⁴

Atbalsta centra "Dzeguzēns" psiholoģe pārskatā sniegusi šādu informāciju. Psihologs bērna un iespējamo adoptētāju tikšanās reizē pieaicināts ar mērķi, lai veiksmīgāk noritētu meitenes pāriešana uz jauno ģimeni. Audžuģimene ar bērnu uz tikšanos ieradusies ar pusstundas nokavēšanos. Bērns nevēlējies veidot kontaktu ar adoptētājiem, bija nerunīga, noslēpās audžuģimenei aiz muguras. Netika novērots, ka audžuģimene veicinātu saskarsmi un būtu labvēlīgi noskaņota pret adoptētājiem. Arī psiholoģei sākotnēji bija grūtības pievērst bērna uzmanību. Tikai pēc citu bērnu iesaistīšanās rotaļās smilšu kastē meitene piesardzīgi iesaistījies. Pēc neilga laika visi kopā devušies uz kafejnīcu. Meitene nav vēlējusies sēdēt pie galda, kur sēdējuši adoptētāji, bet vēlējusies sēdēt pie tā galda, kur sēdējusi audžuģimene. Psiholoģe pa telefonu informējusi [bāriņtiesu B], ka saskarsmi veidot ir ļoti grūti. Norādījusi, ka audžuģimene nav orientēta uz sadarbību, neveicina to, lai bērns sadraudzētos ar adoptētājiem. Kopā ar bāriņtiesu pieņemts lēmums, ja izdodas, ka meitene labprātīgi iesēžas adoptētāju mašīnā un ir gatava palikt ar adoptētājiem un psiholoģi, tad dodas uz adoptētāju ģimenes māju un tur nakšņo. Izejot no kafejnīcas, psiholoģei izdevies meiteni uzrunāt. Psiholoģe lūgusi audžuģimenei palīdzēt meiteni iesēdināt adoptētāju mašīnā, lai pavizinātos. Meitene iekāpusi mašīnā, bet acīs bijušas asaras. Psiholoģe sarunā ar bērnu novērsusi uzmanību uz rotaļlietām. Pa ceļam uz Rīgu meitene aizmigusi. Atbraucot Rīgā, meitene bijusi nobijusies, bet devusies līdz psiholoģei uz kabinetu, kur brīvi uzsākusi sarunu ar adoptētājiem. Psiholoģe un divas Atbalsta centra "Dzeguzēns" darbinieces pieņēmušas lēmumu informēt audžuģimeni, ka meitene pa nakti paliks pie adoptētājiem. Ja meitene jutīsies satraukta, raudulīga, bērnu vedīs atpakaļ. Psiholoģe norādījusi, ka 2024. gada 9. septembrī uz konsultāciju meitene bijusi smaidīga, adoptētāju klātbūtnē jutusies labi.¹⁵

Audžuģimene norāda, ka pirmsadopcijas procesā tika pārkāptas audžuģimenē ievietotā bērna tiesības, jo tas nenotika bērnam saudzīgā veidā. Bāriņtiesas atteicās reaģēt uz faktiem un informāciju par to, ka iespējamiem adoptētājiem neveidojas kontakts ar bērnu, atteicās jebkādā veidā par to pārliecināties.

¹⁴ Latvijas Audžuģimeņu biedrības Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra "Dzeguzēns" 2024. gada 5. septembra starpinstitucionālās sanāksmes apraksts.

¹⁵ Latvijas Audžuģimeņu biedrības Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra "Dzeguzēns" psiholoģes 2024. gada 10. septembra pārskats Nr. 46.

[Bāriņtiesa A] nav noskaidrojusi bērna viedokli par iespējamiem adoptētājiem pirms lēmuma par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē pieņemšanas, jo nav saņēmusi šādu lūgumu no [bāriņtiesas B]. Turklāt bērns mazā vecuma dēļ (4 gadi) nav spējīgs sniegt viedokli par adopciju.

[Bāriņtiesa A] 2024. gada 11. septembrī un 12. septembrī sazinājās ar adoptētājiem un noskaidroja, ka bērns ģimenē ir iejuties labi, nekādu problēmu ar bērna uzvedību nav bijis. Bāriņtiesā 2024. gada 20. septembrī saņemta [bāriņtiesas B] vēstule, kurā norādīts, ka 2024. gada 12. septembrī [bāriņtiesa B] veica dzīves apstākļu pārbaudi adoptētāju dzīvesvietā un secināja, ka pirmsadopcijas aprūpe ir uzsākta bērna interesēs.

[3.4] Secinājumi

1. Uzsākot iespējamo adoptētāju un bērna iepazīšanos pirmsadopcijas procesā bērna juridiskais pārstāvis – [bāriņtiesa A] – nav pietiekami rīkojusies, lai iepazīšanās un attiecību veidošana jau sākotnēji tiktu organizēta bērnam saudzīgā veidā. Bāriņtiesa rīkojusies formāli un iepazīšanos, attiecību veidošanu atstājusi bērnam svešu cilvēku – iespējamo adoptētāju un audžuģimenes, kurai, kā atzinusi bāriņtiesa, bērnam ir izveidojusies cieša piesaiste, ziņā. Lai gan Noteikumu Nr. 667 34. punkts neuzliek bāriņtiesai pienākumu piedalīties adoptējamā bērna un adoptētāja tikšanās reizē, bet nosaka, ka bāriņtiesa var piedalīties, tomēr bāriņtiesas pamatuzdevumus ir aizsargāt bērna tiesības un intereses, jo īpaši, attiecībā uz audžuģimenē ievietotiem bērniem. Jāatzīst, ka arī audžuģimenei nav noteikts pienākums piedalīties bērna un iespējamo adoptētāju tikšanās reizēs, palīdzēt veidot savstarpējās attiecības. Turklāt jāņem vērā, ka audžuģimeņu spējas un zināšanas var būt atšķirīgas. Audžuģimenei ir pienākums iepazīstināt iespējamus adoptētājus ar bērnu.

Arī Bērnu aizsardzības centrs metodiskajos ieteikumos norāda, ka bāriņtiesai noteikti būtu jāpiedalās kādā no bērna un iespējamo adoptētāju tikšanās reizēm, it īpaši, ja bērns ievietots audžuģimenē, jo bāriņtiesai, kura lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi, ir jāsniedz viedoklis lēmuma par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē pieņemšanai.

Secināms, ka bāriņtiesai ir jāvada adoptētāju un bērna iepazīšanās pirmsadopcijas procesā, jāpiedalās tajās vai jāpiesaista psihologs, ja bērnam nepieciešams atbalsts un ar bāriņtiesas darbinieka kompetenci ir nepietiekami. Konkrētajā gadījumā psihologa piesaiste notika novēloti – tikai dienā, kad pēc [bāriņtiesas B] pieņemtā lēmuma bērnam bija jāuzsāk dzīvot iespējamo adoptētāju ģimenē, jānonāk viņu aprūpē un audzināšanā.

2. Atbilstoši Noteikumu Nr. 667 35. punktā noteiktajam adoptētājs ar bērnu tiekas vismaz trīs reizes. Vienlaikus noteikumi paredz, ka bērna ņemšana pirmsadopcijas aprūpē var notikt vēlāk kā mēnesi pēc iesnieguma iesniegšanas, ja tas atbilst bērna labākajām interesēm. Tātad ir noteikts minimālais tikšanās reižu skaits, vienlaikus paredzot, ka tikšanās un attiecību veidošanas laiks var būt ilgāks. Tātad arī tikšanās reižu skaits nav ierobežots, lai sasniegtu mērķi – bērna pāreju uz adoptētāju ģimeni atbilstoši bērna interesēm.

Bērnu aizsardzības centrs metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām norāda, ka adoptētājiem ir jāizprot nepieciešamība pakāpeniski izveidot kontaktu ar bērnu, tai skaitā pārdomāt arī savu viedokli attiecībā uz pirmsadopcijas aprūpi šajā ģimenē. Tāpat Centrs norāda uz citu ģimenes locekļu iesaisti pirmsadopcijas procesā, tai skaitā iepazīšanos ar bērnu, jo arī viņiem ir nozīme turpmākajā bērna dzīvē.

Secināms, ka adoptētāji nav izrādījuši pietiekamu iniciatīvu un ieinteresētību tikties ar bērnu iespējami biežāk, lai veidotos attiecības ar bērnu, iedrošinātu viņu saudzīgai pārejai uz jauno ģimeni. Formāli adoptētāji izpildīja tiesību normā noteikto attiecībā uz tikšanās ar bērnu reižu skaitu. Vienlaikus ir konstatējams, ka trīs reizēs bērna un adoptētāju attiecības neizveidojās. Lai gan ir noteikts, ka adoptētāji turpina uzturēt attiecības ar pēc lēmuma pieņemšanas līdz brīdim, kad bērns nonāk iespējamo adoptētāju ģimenē, adoptētāji no 15. augusta līdz 6. septembrim ar bērnu nebija uzturējuši attiecības, tikušies ar bērnu. Viens no adoptētājiem ar bērnu tikās 24. augustā uz ilgāku laiku – vairākām stundām pilsētas svētkos.

Jāatzīst, ka gan [bāriņtiesai A], gan [bāriņtiesai B], gan Atbalsta centram “Dzeguzēns” bija zināms, ka attiecības neveidojas, adoptētājiem ar audžuģimeni ir konfliktējošas attiecības. Tomēr neviens no iesaistītajiem nedarīja pietiekami, lai situāciju mainītu atbilstoši bērna vajadzībām.

3. Pēc audžuģimenes vēršanās [bāriņtiesā A], dienu pirms bērnam atbilstoši [bāriņtiesai B] nolemtajam bija jādodas uz iespējamo adoptētāju ģimeni, tika organizēta starpinstitucionāla sanāksme par rīcību konkrētajā situācijā. Jāatzīst, ka sanāksmē netika pieaicināta psiholoģe, kura Atbalsta centrā “Airi” sniedza atbalstu bērnam. [Bāriņtiesa A] rosināja vērot tikšanās gaitu un, iespējams, nodrošināt vēl vairākas tikšanās, kamēr bērns pierod pie iespējamiem adoptētājiem.

No Atbalsta centra psiholoģes pārskata ir nepārprotams, ka bērnam un iespējamiem adoptētājiem nebija izveidojušās attiecības. Bērns no adoptētājiem izvairījās. Psiholoģe norāda, ka mērķis viņas klātbūtnei bija veiksmīga bērna pāreja uz jauno ģimeni. Psiholoģe pārmet audžuģimenes neieinteresētību attiecību veidošanā un norobežošanos no adoptētājiem. Vienlaikus ir secināms,

ka audžuģimene saglabāja neitralitāti un neiejaucās adoptētāju un bērna attiecībās, arī psiholoģei bija iespējams pildīt savu uzdevumu, pielietojot atbilstošas darba metodes situācijas uzlabošanā. Pieaugušo veiksmīgākai sadarbībai bērna interesēs psiholoģei bija iespējams pirms tikšanās ar bērnu sazināties ar audžuģimeni un iespējamiem adoptētājiem, noskaidrot papildu informāciju par bērnu un viņa situāciju, vienoties par pieaugušo saskaņotu rīcību.

Lai gan bērna un adoptētāju attiecības nebija izveidojušās tik tālu, lai bērns brīvi komunicētu ar adoptētājiem, viņi spētu noturēt bērna interesi, psiholoģe uzrunāja bērnu iesēsties adoptētāju automašīnā tikai, lai pavizinātos, kas rezultējas ar bērna nogādāšanu sākotnēji Atbalsta centrā "Dzeguzēns", bet vēlāk adoptētāju dzīvesvietā. Jāatzīst, ka tādu ieteikumu psiholoģe bija saņēmusi no [bāriņtiesas B], kura bija pieņēmusi lēmumu par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē. Ar [bāriņtiesu A] psiholoģe nebija pārrunājusi situāciju, bet bāriņtiesa sanāksmē bija paudusi viedokli, ka attiecību neesības dēļ tikšanās ir jāturpina. Bērnam atbilstoši viņa vecumam netika sniegta patiesa informācija par pieaugušo tālāko rīcību. Bērnam bija jāpakļaujas pieaugušo izvēlei atrasties pie adoptētājiem.

4. Bez ievēribas nav atstājams fakts, ka audžuģimenes un bērna starpā bija izveidojušās ģimenes – vecāka un bērna - attiecības, jo bērns ģimenē ievietots mazā vecumā (nepilni divi gadi). Lai gan audžuģimene bija piekritusi bērna adopcijai citā ģimenē un neiebilda par bērna adopciju vispār, bet gan par veidu un iesaistīto rīcību iepazīšanās un attiecību veidošanas laikā, iepriekš minētais bija jāņem vērā situācijā iesaistītajiem specialistiem un arī adoptētājiem. Arī Senāta Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 21. novembra lēmuma lietā Nr.A420188918, SKA 1588/2018 9. punktā norādīts, ka atkarībā no tā, cik ilgu laiku bērns ir atradies audžuģimenē, cik ciešas saites ir izveidojušās bērna un audžuģimenes starpā, kā arī kāda ir pieaugušā loma attiecībās ar bērnu (sal. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010.gada 22.novembra sprieduma lietā Moretti un Benedetti pret Itāliju, iesnieguma Nr.16318/07, 48.punkts, 2012.gada 17.aprīļa sprieduma lietā Kop un Liberda pret Austriju, iesnieguma Nr. 1598/06, 37.punkts), konkrētās attiecības var atbilst faktiskas ģimenes jēdzienam. Ja bērni ievietoti ģimenē mazā vecumā un atrodas tur vairāk kā gadu, tik maziem bērniem (zīdaiņiem) nenoliedzami rodas cieša saikne ar konkrētām personām, jo tās ir bērnu primārie aprūpētāji bērniem nozīmīgā pirmajā dzīves posmā un ir pilnībā atkarīgi no viņu aprūpes un uzraudzības, secīgi pieteicēju un bērnu starpā rodas ciešas attiecības, kas pielīdzināmas vecāku un bērnu attiecībām.

[4] Par administratīvās lietas izskatīšanu bāriņtiesā un bāriņtiesas lēmumu

[4.1] Tiesiskais regulējums

Bāriņtiesu likuma 48. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka bāriņtiesa lietas izskata un lēmumus pieņem koleģiāli bāriņtiesas sēdē.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr. 1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 44. punktu bāriņtiesas sēdē var piedalīties administratīvā procesa dalībnieki; lietā pieaicināts psihologs vai cits speciālists; institūcijas pārstāvis, lai atbilstoši kompetencei dotu atzinumu lietā.

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 25. panta ceturtajā daļā noteikto audžuģimenei ir tiesības Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā pārsūdzēt tiesā bāriņtiesas lēmumus, kas skar audžuģimenē ievietotā bērna intereses un tiesības. Bāriņtiesas lēmuma pārsūdzēšanas gadījumā ieinteresētā persona var izmantot Administratīvā procesa likumā noteiktos tiesību pagaidu aizsardzības līdzekļus.

[4.2] Faktiskā situācija

[Bāriņtiesa B] 2024. gada 27. augustā pieņēma lēmumu nodot audžuģimenē ievietotu bērnu adoptētāju pirmsadopcijas aprūpē un uzraudzībā no 2024. gada 6. septembra līdz 2025. gada 5. martam.

Audžuģimene netika informēta par [bāriņtiesas B] sēdes, kad tiks izskatīta administratīvā lieta par lēmuma par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē pieņemšanu, laiku. Audžuģimene netika uzaicināta uz iepriekš minēto bāriņtiesas sēdi.

[Bāriņtiesa B] paskaidrojusi, ka uz administratīvās lietas par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē izskatīšanu bāriņtiesas sēdē netika aicināta audžuģimene, jo audžuģimenes viedoklis bijis noskaidrots. Bāriņtiesa atsaucas uz Bāriņtiesu likuma 34. panta otrajā daļā noteikto, ka adoptētāja personiska piedalīšanās bāriņtiesas sēdē ir obligāta. Līdz ar to uz slēgtu bāriņtiesas sēdi tika aicināti tikai adoptētāji, bet audžuģimenes viedoklis tika noskaidrots pirms bāriņtiesas sēdes. Bāriņtiesu likuma 17. panta 10. punkts nosaka, ka audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības pārstāv bāriņtiesa, nevis audžuģimene.

Jāatzīmē, ka audžuģimene ir norādījusi, ka viņas paustais viedoklis [bāriņtiesai B], kurš noskaidrots sarunā pa telefonu 2024. gada 20. augustā un fiksēts rakstveida pārskata formā, nav atspoguļots

atbilstoši tam, ko viņa sarunā stāstījusi. Viņa, iepazīstoties ar minēto pārskatu, 2024. gada 2. oktobrī ar iesniegumu ir vērsusies bāriņtiesā un lūgusi atsūtīt pareizu sarunas pa telefonu pārskatu.

[Bāriņtiesa B] audžuģimenei atbildējusi,¹⁶ tā kā bāriņtiesas locekle sarunas pārskata saturu ir apliecinājusi ar savu personisko parakstu, tad uzskatāms, ka sarunas pārskats satur patiesu informāciju. Bāriņtiesa informējusi, ka diemžēl nav iespējams audžuģimenei nosūtīt citu sarunas pārskatu, nav iespējams veikt tajā kādas izmaiņas, kā arī nav iespējams pārrunāt, kuru sarunas informāciju uzskatāt par nepareizu, jo bāriņtiesas locekle, kura sastādīja sarunas pārskatu, ir beigusi darba attiecības bāriņtiesā.

[Bāriņtiesa B] paskaidrojusi, ka uz administratīvās lietas izskatīšanu par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē netika pieaicināta arī [bāriņtiesa A], jo pirms bāriņtiesas sēdes tika noskaidrots [bāriņtiesas A] viedoklis par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē. [Bāriņtiesa A] 2024. gada 20. augustā informēta, ka jautājums par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē tiks izskatīts bāriņtiesas sēdē 2024. gada 27. augustā, un pirmsadopcijas aprūpes uzsākšanas iespējamais datums būs 2024. gada 6. septembris.

Savukārt [bāriņtiesa A], kas ir bērna likumiskais pārstāvis, norādījusi, ka tā nebija pieaicināta [bāriņtiesas B] administratīvajā lietā kā lietas dalībiece un nav arī saņēmusi lūgumu sniegt viedokli šajā jautājumā.

Audžuģimene par [bāriņtiesas B] pieņemto lēmumu uzzinājusi 2024. gada 27. augustā no iespējamiem adoptētājiem. [Bāriņtiesa B] audžuģimeni par pieņemto lēmumu informējusi sarunā pa telefonu 2024. gada 28. augustā.

2024. gada 28. augustā [bāriņtiesa B] nosūtījusi informatīvu vēstuli [bāriņtiesai A] par pieņemto lēmumu un 3. septembrī nosūtījusi lēmumu.

[Bāriņtiesa B] neizsniedza audžuģimenei lēmumu par bērna nodošanu iespējamo adoptētāju pirmsadopcijas aprūpē. Audžuģimene ar iesniegumu vērsās [bāriņtiesā B] un lūdza izsniegt lēmumu par viņas audžuģimenē ievietotā bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē. [Bāriņtiesa B], atsaucoties uz tiesību normām, norādījusi¹⁷, ka lēmums nosūtīts Labklājības ministrijai un bērna likumiskajam pārstāvim – [bāriņtiesai A].

¹⁶ [Bāriņtiesas B] 2024. gada 15. oktobra vēstule Nr. 1-10/24/1753.

¹⁷ [Bāriņtiesa B] 2024. gada 26. septembra vēstule Nr. 1-10/24/1655.

Audzūgimene ar iesniegumu vērsusies [bāriņtiesā A] ar lūgumu izsniegt iepriekš minēto lēmumu. Bāriņtiesa¹⁸ iesniegumu pārsūtījusi pēc piekritības [bāriņtiesai B]. Audzūgimenes lūgums netika apmierināts, lēmums netika izsniegts.

[Bāriņtiesa B] norādījusi šādus lēmuma neizsniegšanas iemeslus. Adopcija ir patstāvīgs institūts bērnu tiesību aizsardzības jomā, kas nozīmē, ka tas nav tiesiski saistīts vai atkarīgs no kāda cita tiesību institūta šajā jomā, piemēram, audzūgimenes institūta. (Skat. Senāta Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 21. novembra lēmuma lietā Nr.A420188918, SKA 1588/2018 6. un 8.punktu). Tātad attiecībā uz audzūgimenes institūtu audzūgimene ir administratīvā procesa dalībnieks, ja tiek lemti jautājumi, kas skar audzūgimē ievietota bērna tiesības un intereses, kas saistītas ar bērna aprūpes un uzraudzības nodrošināšanu vai citiem ar bērna tiesībām un interesēm saistītiem jautājumiem tieši attiecībā uz bērna uzturēšanos konkrētajā audzūgimē. Atbilstoši Bāriņtiesu likumam bāriņtiesa darbojas kā bērna juridiskais pārstāvis un pieņem dažādus ar audzūgimē ievietota bērna personisko un mantisko tiesību jautājumiem saistītus lēmumus, tajā skaitā tādus, kas neattiecas uz audzūgimenes institūtu. Bāriņtiesas 2024. gada 27. augustā pieņemtais lēmums, ar kuru nolemts nodot bērnu iespējamo adoptētāju pirmsadopcijas aprūpē un uzraudzībā, tika pieņemts adopcijas procesa ietvaros. Adopcija un audzūgimene ir dažādi administratīvie procesi bāriņtiesā, kuros tiek pieņemti atšķirīga satura lēmumi. Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 24. pantu un Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 13. punktu audzūgimene nav adopcijas procesa dalībiece un audzūgimenei nav tiesību saņemt un iepazīties ar minēto bāriņtiesas lēmumu.

Bērnu aizsardzības centra Uzraudzības dienests (turpmāk - Uzraudzības dienests) norādījis¹⁹, ka saskaņā ar Adopcijas kārtības 43. punktā noteikto bāriņtiesa 10 darbdienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas par adoptējamā bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē nosūta ministrijai un adoptējamā likumiskajam pārstāvim lēmuma norakstu.

No Uzraudzības dienestā rīcībā esošās informācijas ir secināms, ka [bāriņtiesa B] atbilstoši normatīvajā regulējumā noteiktajam ir nosūtījusi lēmumu par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē [bāriņtiesai A], kas ir bērna likumiskais pārstāvis. Tas nozīmē, ka normatīvais regulējums neparedz bērna audzūgimenei saņemt lēmumu par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē.

¹⁸ [...] novada pašvaldības 2024. gada 8. oktobra vēstule Nr.102-1.11/1901.

¹⁹ Bērnu aizsardzības centra 2024. gada 7. novembra vēstule Nr. 2-2/3364.

Tāpat Uzraudzības dienests informējis, ka Senāta Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 21. novembra lēmumā lietā Nr. A420188918, SKA-1588/2018 tiek izskatīti gadījumi, uz kuriem tiek attiecināmas Bāriņtiesu likuma 25. panta ceturtajā daļā minētās audžuģimenes tiesības pārsūdzēt bāriņtiesas lēmumus, kas skar audžuģimenē ievietotā bērna intereses un tiesības. Proti, pamatojoties uz šo normatīvo regulējumu, audžuģimene būtu tiesīga pārsūdzēt bāriņtiesas lēmumu, kas skartu uzraudzības un faktiskās aprūpes jautājumus, kā arī bērna izņemšanu no audžuģimenes. Vienlaikus iepriekš minētajā tiesas lēmumā tiek norādīta atziņa, ka adopcija ir patstāvīgs institūts bērnu tiesību aizsardzības jomā, kas nozīmē, ka tas nav tiesiski saistīts vai atkarīgs no kāda cita tiesību institūta šajā jomā, piemēram, audžuģimenes institūta.

[4.3] Secinājumi

1. Secināms, ka [bāriņtiesa B] administratīvajā lietā par audžuģimenē ievietota bērna nodošanu iespējamo adoptētāju pirmsadopcijas aprūpē kā lietas dalībniekus bija pieaicinājusi tikai iespējamais adoptētājus. Lietas izskatīšanā nebija pieaicinājusi bērna likumisko pārstāvi – [bāriņtiesu A]. Tāpat lietas izskatīšanā kā lietas dalībiece nebija pieaicināta audžuģimene. Tas, ka audžuģimene ir lietas dalībiece, izriet no tā, ka audžuģimenei ir likumā noteiktas tiesības pārsūdzēt tiesā bāriņtiesas lēmumus, kas skar audžuģimenē ievietotā bērna intereses un tiesības. Savukārt no iepriekš minētajām tiesībām izriet audžuģimenes tiesības piedalīties lietas izskatīšanā, kā arī izmantot citas tiesības, kuras noteiktas lietas dalībniekam Administratīvā procesa likumā. Turklāt jāņem vērā, ka bērna un iespējamo adoptētāju tikšanās notika tikai audžuģimenes klātbūtnē. Tādēļ informāciju par bērna un iespējamo adoptētāju attiecībām varēja sniegt iespējamie adoptētāji, kuri bija ieinteresēti viņiem labvēlīga lēmuma pieņemšanā, un audžuģimene, kuras ieskatā attiecības vēl nebija izveidojušās un bērnam bija nepieciešams ilgāks laiks.
2. Jāatzīmē, ka pārbaudes lietā par bērna likumiskā pārstāvja – [bāriņtiesas A] – un audžuģimenes viedokļa noskaidrošanu un tā paušanu ir iegūta pretrunīga informācija. Proti, [bāriņtiesa B] apgalvo, ka lēmuma par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē pieņemšanai ir noskaidrots gan likumiskā pārstāvja, gan audžuģimenes viedoklis. Tomēr [bāriņtiesa A] norāda, ka tās viedoklis nav noskaidrots. Savukārt audžuģimene ar sava paustā viedokļa pārskatu ir iepazinusies pēc lēmuma pieņemšanas un pārliecinājusies, ka tas nav fiksēts atbilstoši tam, ko bija teikusi sarunā pa telefonu. Iepriekš minētais rada šaubas, vai [bāriņtiesas B] lēmuma pieņemšanai telefona sarunās noskaidrotie viedokļi atspoguļo patiesos viedokļus un vai tie tika iekļauti lēmumā.

3. Par neatbilstošu situāciju ir uzskatāma bērna viedokļa nenoskaidrošana lēmuma par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē pieņemšanai. Nevar piekrist, ka bērna mazā vecuma dēļ nebija jārunā ar bērnu. Var piekrist, ka bērna izpratne par adopciju tādā vecumā nav pietiekama. Tomēr tas nenozīmē, ka ar bērnu nebija jārunā vispār un nebija jānoskaidro bērna attieksme pret iespējamiem adoptētājiem un kā uztvēra notiekošo. Tāpat bērnam saprotamā un vecumam atbilstošā veidā bija jāizskaidro notiekošais un tas, ka bērns pārcelsies dzīvot pie iespējamiem adoptētājiem. Saskaņā ar pētījumiem vidējā pirmskolas vecumā (4 gadi) bērnu patstāvības līmenis ir pietiekams, lai piedalītos dažādās rotaļās, mākslinieciskajā darbībā. Modelējot reālas dzīves situācijas, bērns iemācās pārdzīvot, palīdzēt, just līdz citiem un atspoguļot, piemēram, zīmējumā iegūto radošās darbības pieredzi. 4 gadu vecumā bērns jau lieto vārdus, kas apzīmē jēdzienus, ar katru no tiem saprotot kādu objektu, ko iepazīs savā apkārtnē. Šajā vecumā strauji palielinās aktīvais vārdu krājums. Četru gadu vecumā bērns jau ir apguvis 1500-2000 vārdus (Miltiņa, 2005: 39). Tas sniedz bērnam iespēju pilnīgāk veidot izteikumus, precīzāk izklāstīt savas domas. Runa kļūst saistītāka, iegūst dialoga formu, vienlaicīgi parādās un attīstās sarežģītākas runas formas.²⁰ Konkrētajā situācijā netika iegūta informācija, ka bērnam būtu attīstības, tai skaitā runas traucējumi.

4. Nevar piekrist [bāriņtiesas B] un Bērnu aizsardzības centra Uzraudzības dienesta paustajam, ka Bāriņtiesu likuma 25. panta ceturtajā daļā noteiktās audžuģimenes tiesības pārsūdzēt bāriņtiesas lēmumus, kas skar audžuģimenē ievietotā bērna intereses un tiesības, audžuģimene būtu tiesīga izmantot vienīgi pārsūdzot bāriņtiesas lēmumu, kas skartu uzraudzības un faktiskās aprūpes jautājumus, kā arī bērna izņemšanu no audžuģimenes. Jāatzīmē, ka Senāta Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 21. novembra lēmums lietā Nr. A420188918, SKA-1588/2018 ir attiecināms uz citu situāciju, proti, audžuģimenes pašas tiesībām adoptēt konkrētu bērnu, audžuģimene pārsūdzēja bāriņtiesas lēmumu savās interesēs. Konkrētajā situācijā audžuģimene nav izteikusi vēlēšanos adoptēt bērnu pati, piekrīt bērna adopcijai citā ģimenē, ja tas atbilst bērna labākajām interesēm.

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 49. panta otro daļu visi bāriņtiesu lēmumi ir pakļauti tiesas kontrolei un izvērtēšanai.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta pirmo daļu tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras. Minētā panta otrajā daļā noteikts, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas,

²⁰ https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2019/10/SVENCE_Berna_runas_attistiba.pdf.

sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses. Ievērojot minēto, ir būtiski, lai tiesā varētu tikt izskatīti jautājumi, kas skar bērna intereses, un lai tie tiktu izskatīti ātri.²¹ Konkrētajā gadījumā, līdzīgi kā atzīmējis Senāts 2019. gada 15. oktobra lēmumā lietā Nr. 670013019, SKA-1599/2019, būtisks apstāklis ir tas, ka ne bērna likumiskais pārstāvis [bāriņtiesa A], ne iespējamie adoptētāji, kuriem lēmums ir labvēlīgs, šo lēmumu tiesā nepārsūdzēs. Līdz ar to, atzīstot, ka audžuģimenei nav subjektīvo tiesību pārsūdzēt attiecīgo lēmumu, faktiski tiek radīta tāda situācija, kurā šāda lēmuma pārsūdzība vispār nav iespējama. Tomēr no iepriekš citētajām tiesībām izriet, ka bērnam kā fiziski un intelektuāli nenobriedušai personai vajadzīga speciāla aizsardzība un gādība, tostarp pienācīga tiesiskā aizsardzība. Senāts atzinis, ka pieteikums ir vērst uz bērna interešu aizsardzību, kas ir pietiekams pamats atzīt, ka audžuģimenei ir atzīstamas subjektīvās tiesības vērsties tiesā. Tādā veidā var nodrošināt, ka tiks pārbaudīts, vai bāriņtiesas lēmums pieņemts bērna vislabākajās interesēs. Svarīgi, ka konkrētajā gadījumā pieteikums tiktu iesniegts tieši bērna tiesisko interešu aizsardzībai. Pieteicējs izskatāmajā gadījumā būtu bērns, un audžuģimene īstenotu bērna procesuālās tiesības tiesā.

Jāatzīmē, ka likumdevēja mērķis, pieņemot Bāriņtiesu likuma 25. panta ceturto daļu, bija nodrošināt audžuģimenei tiesības pārsūdzēt visus bāriņtiesas lēmumus, kuri tiek pieņemti attiecībā uz audžuģimenē ievietotu bērnu, bērna tiesību un interešu aizsardzībai. Iepriekš minētais ir secināms no Saeimas deputātu debatēm Saeimas sēdē 2013. gada 19. decembrī²². Ja likumdevējs būtu vēlējies ierobežot audžuģimenes tiesības attiecībā uz konkrētu kategoriju lēmumiem, piemēram, izņemot, kas skar adopcijas procesu, tad likumdevējs tādu ierobežojumu būtu noteicis likumā.

Jāatzīmē, ka uz lēmuma par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē pamata netiek izbeigta bērna uzturēšanās audžuģimenē un lēmums par bērna ievietošanu audžuģimenē joprojām tas ir spēkā. Lēmums par bērna uzturēšanās izbeigšanu audžuģimenē tiek pieņemts tikai pēc tiesas sprieduma par adopcijas apstiprināšanu spēkā stāšanās.²³ Tātad lēmums par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē skar bērna uzraudzības un faktiskās aprūpes jautājumus audžuģimenē, kā arī bērna faktisku izņemšanu no audžuģimenes. Turklāt tikai bāriņtiesas lēmums par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē ir pierādījums tam, kādēļ bērns faktiski vairs nedzīvo audžuģimenē.

²¹ Senāta 2006.gada 8.jūnija lēmuma lietā Nr. SKA-299/2006 (A42337205) 12.punkts.

²² <https://www.saeima.lv/fr/transcripts/view/215>.

²³ Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumos Nr. 354 "Audžuģimenes noteikumi" 64.2.2. apakšpunkts.

Pamatojoties uz iepriekš minēto, nav pamata uzskatīt, ka konkrētajā situācijā audžuģimene būtu ierobežojama izmantot tiesības pārsūdzēt bāriņtiesas lēmumu bērna interesēs, ja uzskatītu, ka [bāriņtiesas B] pieņemtais lēmums neatbilst bērna tiesībām un interesēm.

Lai audžuģimene varētu īstenot likumā noteiktās tiesības bērna interesēs vērsties tiesā, lai izvērtētu bāriņtiesas lēmuma atbilstību bērna labākajām interesēm, audžuģimenei ir tiesības saņemt bāriņtiesas lēmumu.

Pārbaudes lietu pabeidzu :

- 1) konstatējot trūkumu Civillikuma 172. panta otrajā daļā, jo tā paredz, ka bērna vārdu var mainīt, ja tas neatbilst adoptētāja tautībai;
- 2) konstatējot trūkumus Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumos Nr. 667 „Adopcijas kārtība”, jo tajos nav iekļautas tiesību normas, lai labākajā veidā aizsargātu adoptējamā bērna tiesības uz identitāti, līdzsvarojot tās ar bērna tiesībām uz ģimeni;
- 3) konstatējot trūkumus Ministru kabineta 2022. gada 1. februāra noteikumos Nr. 81 “Adopcijas reģistra noteikumi”, jo tajos nav noteikts, ka adopcijas reģistrā ir jāiekļauj ziņas par adoptētāju un adoptējamā bērna saziņas valodu ģimenē un tautību;
- 4) konkrētā bērna nodošanā pirmsadopcijas aprūpē būtiskiem bērna identitātes elementiem netika pievērsta pietiekama nozīme attiecībā uz adoptētāju tautību, kultūru un saziņas valodu ģimenē atbilstoši ANO Bērnu tiesību konvencijā noteiktajam un bērna tiesību aizsardzības pamatprincipiem;
- 5) konkrētā bērna pirmsadopcijas process līdz lēmuma par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē nav bijis [bāriņtiesas A], kura lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi, vadīts process, bāriņtiesa nav pietiekami iesaistījusies, lai nodrošinātu bērna saudzīgu pāreju uz jauno ģimeni;
- 6) lēmuma pieņemšana par konkrētā bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē notikusi formāli, [bāriņtiesa B] nav nodrošinājusi bērna juridiskā pārstāvja un audžuģimenes, kurā bērns ievietots, iesaisti un uzklauššanu, ir iegūta pretrunīga informācija par viedokļa noskaidrošanu no [bāriņtiesas A] un audžuģimenes, saruna ar bērnu nav notikusi vispār;
- 7) [bāriņtiesa A] un [bāriņtiesa B] nav pietiekami sadarbojušās konkrētā bērna saudzīgai pārejai uz jauno ģimeni.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto tiesībsarga kompetenci sniegt priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, aicinu:

Labklājības ministriju:

1. Veikt adopcijas tiesiskā regulējuma pilnveidi:

- 1) izstrādāt grozījumus Civillikuma 172. panta otrajā daļā, precizējot, kādos gadījumos adoptējamā vārdu ir atļauts mainīt, izslēdzot nosacījumu, ka vārdu var mainīt, ja tas neatbilst adoptētāja tautībai;
 - 2) izstrādāt grozījumus Ministru kabineta 2022. gada 1. februāra noteikumos Nr. 81 "Adopcijas reģistra noteikumi", nosakot, ka adopcijas reģistrā ir jāiekļauj ziņas par adoptētāju un adoptējamā bērna saziņas valodu ģimenē un tautību;
 - 3) izstrādāt grozījumus Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumos Nr. 667 „Adopcijas kārtība” iekļaujot tiesību normas, lai labākajā veidā aizsargātu adoptējamā bērna tiesības uz identitāti un tās līdzsvarotu ar bērna tiesībām dzīvot ģimenē. Noteikt, ka pirmsadopcijas procesā bērna un adoptētāja iepazīšanās un attiecību veidošanas process ir bāriņtiesas vadīts process, precizējot, kura no adopcijas procesā iesaistītajām bāriņtiesām to vada.
2. Pilnveidojot adopcijas tiesisko regulējumu, izvērtēt vajadzību tajā iesaistīt divas vai pat trīs bāriņtiesas (kura lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi, adoptētāja dzīvesvietas un bērna dzīvesvietas), lai pēc iespējas mazinātu birokrātisko un administratīvo slogu, vienlaikus pēc iespējas labākajā veidā nodrošinot katra bērna individuālās vajadzības.
 3. Līdz adopcijas tiesiskā regulējuma pilnveidei nodrošināt, ka adopcijas procesā bērna tiesības uz identitāti tiek īstenotas bērna interesēm labākajā veidā un sniedzot adoptētajiem informāciju par adoptējamo bērnu tiek ņemta vērā bērna un adoptētāju tautība, kultūra un saziņas valoda ģimenē. Nodrošināt, ka bērna tiesības uz identitāti un tiesības uzaugt ģimenē tiek līdzsvarotas bērnam labākajā veidā, atbilstoši ANO Bērnu tiesību konvencijā noteiktajam un bērna tiesību aizsardzības pamatprincipiem.

Bērnu aizsardzības centru:

1. Pilnveidot Bāriņtiesu rokasgrāmatā iekļautos metodiskos ieteikumus bāriņtiesām par adopciju, ņemot vērā grozījumus Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumos Nr. 667 "Adopcijas kārtība". Iekļaut ieteikumus:
 - 1) attiecībā uz bērna tiesības uz identitāti saglabāšanu un līdzsvarošanu ar bērna tiesībām uzaugt ģimenē, cik tas bērna adopcijā ir iespējams atbilstoši ANO Bērnu tiesību konvencijā noteiktajam un bērna tiesību aizsardzības pamatprincipiem;
 - 2) bāriņtiesām par pirmsadopcijas procesa vadīšanu atbilstoši bērna vajadzībām un bāriņtiesu savstarpējo sadarbību, pienākumu sadali, ja adopcijas procesā ir iesaistītas vairākas bāriņtiesas.

2. Sniegt visām bāriņtiesām metodisku atbalstu attiecībā uz viedokļu un citas informācijas noskaidrošanu un fiksēšanu sarunu protokolos klātienē, iepazīstinot ar protokolu personu, kura tiek uzklautāta, un saņemot parakstu par piekrišanu protokolā iekļautajai informācijai, kā arī viedokļu un informācijas iegūšanu rakstveidā, ja viedokli objektīvi nav iespējams noskaidrot klātienē, tostarp, bāriņtiesu sadarbības ietvaros.
3. Sniegt visām bāriņtiesām metodisku atbalstu attiecībā uz viedokļu un citas informācijas noskaidrošanu no bērniem, arī tad, ja viņi ir mazā vecumā vai ir ierobežota viņu saziņas iespēja veselības vai attīstības stāvokļa dēļ.

[Bāriņtiesai B]:

1. Turpmāk nepieļaut situācijas, ka viedokļu un citas informācijas noskaidrošana administratīvajās lietās notiek sarunā pa telefonu nevis klātienē. Sarunu saturu pierakstīt protokolā, iepazīstināt ar protokolu personu, kura tiek uzklautāta, un saņemt parakstu par piekrišanu tā saturam. Vajadzības gadījumā izmantot bāriņtiesu sadarbības ietvaru vai iespēju viedokli un citu informāciju noskaidrot rakstveidā – lūdzot personu sniegt rakstveida viedokli vai informāciju uz bāriņtiesu interesējošiem jautājumiem.
2. Turpmāk nepieļaut, ka lēmumu pieņemšanā netiek noskaidrots bērna viedoklis, vajadzības gadījumā piesaistīt speciālistu, kas to spētu izdarīt bērnam labākajā veidā. Viedokļa noskaidrošana nav tikai šaura jautājuma noskaidrošana, bet tas ir jāsaprot plašāk – atbilstoši bērna vecumam un attīstībai noskaidrojot pastarpināti bērna attieksmi par konkrēto situāciju, attiecībām u.c.
3. Konkrētā bērna pirmsadopcijas procesā, pieņemot lēmumus, kas bērnu skars ilgtermiņā, izvērtēt un iekļaut lēmumos informāciju par bērna tiesību uz identitāti saglabāšanu un bērna tiesībām tikt adoptētam un uzaugt ģimenē līdzsvarošanu;
4. Turpmāk nepieļaut situācijas, ka administratīvajā lietā lēmuma par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē un arī citu lēmumu pieņemšanā (izņemot vienpersonisku lēmumu) netiek pieaicināta bāriņtiesa, kura ir bērna juridiskais pārstāvis.
5. Turpmāk kritiski izvērtēt tādu ieteikumu sniegšanu speciālistiem, kas var radīt būtisku bērna tiesību pārkāpumu, pietiekami nesagatavojot bērnu pārejai uz jaunu ģimeni, atbilstoši bērna vecumam neinformējot bērnu par turpmāko rīcību, tai skaitā izmantot tādas metodes kā attiecībā uz konkrēto bērnu – pierunāt bērnu iesēties adoptētāju mašīnā, lai nogādātu adoptētāju ģimenē.

6. Turpmāk nepieļaut situācijas, ka administratīvajā lietā par bērna adopciju lēmuma par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē pieņemšanā netiek pieaicināta audžuģimene, kurā bērns ir ievietots.
7. Turpmāk izsniegt audžuģimenēm lēmumu par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē, pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 25. panta ceturto daļu.

[Bāriņtiesai A]:

1. Turpmāk nepieļaut situācijas, ka viedokļu un citas informācijas noskaidrošana administratīvajās lietās tiek veikta sarunā pa telefonu nevis klātienē. Sarunu saturu pierakstīt protokolā, iepazīstināt ar protokolu personu, kura tiek uzklausīta, un saņemt parakstu par piekrišanu tā saturam. Vajadzības gadījumā izmantot bāriņtiesu sadarbības ietvaru vai iespēju viedokli un citu informāciju noskaidrot rakstveidā – lūdzot personu sniegt rakstveida viedokli vai informāciju uz bāriņtiesu interesējošiem jautājumiem.
2. Turpmāk nepieļaut, ka bāriņtiesa kā audžuģimenē ievietota bērna juridiskais pārstāvis nenoskaidro bērna viedokli. Vajadzības gadījumā piesaistīt speciālistu, kas to spētu izdarīt bērnam labākajā veidā. Viedokļa noskaidrošana nav tikai šaura jautājuma noskaidrošana, bet tas ir jāsaprot plašāk – atbilstoši bērna vecumam un attīstībai noskaidrojot pastarpināti bērna attieksmi par konkrēto situāciju, attiecībām u.c.
3. Nepieļaut situācijas, ka bērna, par kura ārpusģimenes aprūpi ir lēmusi bāriņtiesa, pirmsadopcijas process netiek vadīts un arī uzraudzīts, īpaši, ja bērns ir ievietots audžuģimenē, tā nenodrošinot, lai pirmsadopcijas procesā ievērotu bērna tiesības un vajadzības nevis adoptētāja intereses.
4. Pildīt audžuģimenē ievietota bērna juridiskā pārstāvja pienākumus pirmsadopcijas procesā, rīkoties ikvienā situācijā, kad bērna tiesības un vajadzības netiek ievērotas. Nepieļaut, ka lēmumi ar ilgtermiņa ietekmi uz bērnu tiek pieņemti bez juridiskā pārstāvja klātbūtnes vai bez pārstāvja pausta viedokļa.
5. Konkrētā bērna lietā veikt pārbaudes adoptētāju ģimenē, lai pārliecinātos, ka adopcijas procesā bērna tiesības uz identitāti tiks saglabātas iespējami labākajā veidā un tās tiks līdzsvarotas ar bērna tiesībām tikt adoptētam un uzaugt ģimenē.

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 25. panta ceturto daļu atzinumam ir rekomendējošs raksturs.

Lūdzu līdz **2025. gada 30. aprīlim** informēt par rekomendāciju izpildi.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons